

*Управління культури, національностей та релігій
Миколаївської облдержадміністрації
Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В. О. Лягіна*

Екологічний портрет Миколаївщини

**Інформаційний список літератури
для учнів 7 - 9 класів**

**Миколаїв
2015**

ББК 91.9: К20.1

Е45

Укладач Л. Г. Шевцова

Редактор Л. І. Давидюк

Відповідальна за випуск Т. А. Жайворонок

Екологічний портрет Миколаївщини : інформ. список літератури для учнів 7-9 кл. / Миколаївська обл. б-ка для дітей ім. В.О. Лягіна ; уклад. Л. Г. Шевцова. – Миколаїв, 2015. – 32 с.

У виданні представлено інформацію про книги і статті з періодичних видань, які надійшли до Миколаївської обласної бібліотеки для дітей ім.В.О.Лягіна, та ресурси мережі Інтернет, у яких розкриваються актуальні екологічні проблеми нашого краю і реальні шляхи їх вирішення.

Юні друзі!

На сьогоднішній день екологія стала дуже популярним словом. А чи замислювалися ви, що це слово означає? Слово «екологія» походить від грецьких слів «oikos» - «дім, житло» і «logos» - «наука». Таким чином, екологія – це наука про взаємодію живих організмів з нашим загальним домом – природою. Якщо висловлюватися науковою мовою,

екологія – це наука про взаємовідносини живих організмів і їх співтовариство між собою й навколишнім середовищем.

Сьогодні слово «екологія» часто використовується, коли говориться про проблеми забруднення навколишнього природного середовища. Екологічний стан нашої планети погіршується з кожним днем. Основна частина наших екологічних проблем нами ж і породжена. Кожен з нас відчуває їх, вдихаючи автомобільний сморід і дим від спалюваного листя, дивлячись на стихійні звалища і купи невивезеного сміття, не маючи нагоди без ризику для здоров'я викупатись у спекотний день в річці чи випити води з крана, відчуваючи дискомфорт від можливості захворіти на холеру, гепатит або отруїтись нітратами.

Прозоре повітря, чиста вода, чудові парки і ліси – все це стало для нас майже нездійсненною мрією. Знищуючи природу, людина не усвідомлює, що гине сама. Адже її здоров'я і благополуччя залежить від навколишнього середовища. Тому кожен з нас повинен завжди пам'ятати про це. Давайте берегти природу кожний в міру своїх сил і можливостей! Робота щодо збереження природи повинна починатись із перебудови нашої свідомості. Отже, якщо ми хочемо бачити нашу планету екологічно здоровою, то у своєму житті екологом повинен бути кожен з нас.

До вашої уваги – інформаційний список літератури «Екологічний портрет Миколаївщини». Метою видання є представлення матеріалів, які стосуються найактуальніших екологічних проблем нашого краю, найгостріших і частіше за все обговорюваних. Показчик складений на основі фонду Миколаївської обласної бібліотеки для дітей ім. В.О. Лягіна.

Матеріал представлений за такими розділами:

1. Чиста вода – джерело життя

- *Водні ресурси області*
- *Проблема питної води*

2. Де чисте повітря, там – життя

- *Стаціонарні джерела забруднення*
- *Пересувні джерела забруднення*
- *Проблеми опалого листя*

3. Чиста земля – надія твоя

- *Вплив сільського господарства на забруднення ґрунтів*
- *Вплив промисловості та транспорту на забруднення ґрунтів*
- *Збережемо рідні краєвиди від сміття*

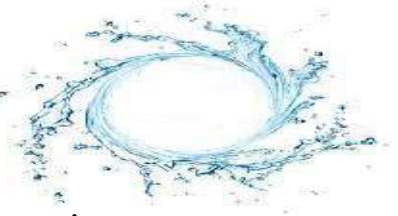
4. Зелені насадження – багатство і окраса рідного краю

Більш детально дізнатися про екологічний стан Миколаївської області ви можете, ознайомившись з літературою у межах розділів, яка розміщена в алфавітному порядку авторів та назв книг і статей.

Сподіваємося, що інформаційний список літератури «Екологічний портрет Миколаївщини» буде корисним і цікавим для всіх, хто усвідомлює відповідальність за майбутнє нашого краю.

1. Чиста вода – джерело життя

Людина завжди із захопленням і подякою оспівувала роль води в своєму житті. Вода – складова частина всього навколишнього світу. Немає земної істоти, до складу якої не входила б вода.

Близько 71% площі земної кулі зайнято водою. Солоня вода складає 97% загальних водних запасів на Землі, і лише 3% – прісна, 2% з яких представлені у вигляді льодовиків і сніжних шапок гірських вершин, в рідкому – лише один відсоток, яким і користується людство.

Запаси води з кожним роком зменшуються, і основна причина виснаження водних ресурсів пов'язана із забрудненням. Тому від того, як ми будемо ставитись до неї, залежить майбутнє природи та людини.

Водні ресурси області

Миколаївська область розташована в зоні недостатнього зволоження. Водні ресурси дуже обмежені і залежать, головним чином, від притоку з інших регіонів. В області використовуються як підземні, так і поверхневі води.

Загальна площа, зайнята поверхневими водними об'єктами, становить 150,5 тис. га, що складає 6,1 % від території області. До поверхневих водних ресурсів області належать: **річки, озера, водосховища, ставки та болота.**

Річки використовуються для побутового, промислового, сільськогосподарського водопостачання та транспорту. На території Миколаївської області протікає 121 річка (довжиною понад 10 км). Загальна довжина всіх річок становить 3619,84 км. З них одна велика річка – Південний Буг (257 км в межах області) та шість середніх річок: Кодима – 59 км, Синюха – 24 км, Чорний Ташлик – 41 км, Чичиклея – 86 км, Інгул – 179 км, Інгулець – 96 км, Висунь – 195 км.

Річка Південний Буг бере початок на Поділлі і впадає до Дніпро-Бузького лиману Чорного моря. Третя за довжиною (після Дніпра та Дністра) річка України і єдина велика річка України, яка повністю протікає на її території. Площа басейну становить 63700 км², довжина – 806 км. Басейн річки Південний Буг у межах

Миколаївської області нараховує 47 річок довжиною більше 10 км, а довжина самої річки в межах області дорівнює 257 км. У давніх греків ріка була відома під назвою Гіпаніс, Іпаніс.

Частина басейну річки, розташованого на височинах, звичайно являє собою горбисту рівнину, сильно розчленовану долинами річок, балок і ярів, з виходами скельних порід. Нижня течія характеризується рівним рельєфом з оголеннями на берегах вапняків і мергелів. У районі Мигії долина Південного Бугу – одне з найбільш мальовничих міст не лише в долині ріки, але на всій рівнинній території країни. Скелі з давніх гранітів з численними порогами і островами приваблюють сюди любителів рафтингу. Деякі гранітні виходи мають власні імена і охоронний статус як геологічні пам'ятки природи. Серед них Висока скеля, що витягнулася на сотню метрів поперек долини річки, утворюючи один з найвідоміших порогів, що через свою форму отримав назву Інтеграл, чи скеля Турецький стіл, яка більше двох століть зберігає пам'ять про те, що ця ділянка долини була прикордонною з мусульманським світом.

Води Південного Бугу використовують для зрошення та водопостачання. Раніше річка славилася великою кількістю промислових видів риб: осетр, стерлядь, севрюга, сазан, вирізуб та інші. Зараз у видовому складі переважають лящ, судак, щука, таранка.

Річка Інгул – ліва і найбільша притока Південного Бугу. Його

довжина – 354 км (179 км в межах області). Річка витікає з невеликого лісового озера біля села Бровкове, розташованого на території Кіровоградської області. Назва Інгул походить від тюркського і означає «нове озеро». Біля міста Миколаєва він впадає в Південний Буг. Русло річки дуже звивисте. Іноді вона тече кількома рукавами. Його береги, особливо

правий, кам'янисті, високі, порізані ярами. Часто вони відступають від русла, поступаючись місцем долині, де утворюються широкі плавні, зарослі переважно очеретом. У нижній течії Інгул багатоводний, тут мешкають щука, тарань, лящ, судак, карась, лин, укляя. У середній течії влітку він пересихає, в результаті чого утворюються заболочені ділянки, де можуть мешкати лише найбільш невибагливі риби - карась, лин, в'юн. У ставках зустрічається вівсянка, піскар, укляя і окунь. Воду використовують на виробничі потреби, сільськогосподарські потреби та зрошення.

Озера

В області знаходиться 26 великих озер, їх загальна площа – 13,79 км². Природні озера розподілені нерівномірно. Основна їх кількість зосереджена на Кінбурнському півострові, серед них найбільші озера – оз. Чернине (56,0 га) та Черепашине (186,0 га).

Водосховища, ставки

Водосховища і ставки віднесено до штучних водойм. На території області побудовано 45 водосховищ і 1153 ставки. До водосховищ об'ємом більше 10,0 млн м³ віднесено Ташлицьке водосховище (86,0 млн. м³), Олександрівське (72,13 млн. м³), Софіївське (36,0 млн. м³), Щербанівське (15,7 млн. м³), Степівське (13,88 млн. м³) та Катеринівське (10,8 млн. м³). Використання штучних водних об'єктів в області здійснюється для задоволення потреб енергетики, питного водопостачання, зрошення та побутових потреб населення.

Болота на Миколаївщині займають незначну площу та розміщені здебільшого в заплавах річок. Це плавні гирлової зони Південного Бугу і Інгулу площею 31 км². Заболоченість спостерігається у пониззі деяких лиманів (Тилігульського, Тузли, Аджигольського).

Підземні води, що добуваються на території Миколаївської області, головним чином йдуть на задоволення господарсько-побутових та питних потреб населення. За обсягами розвіданих запасів підземних вод питної якості Миколаївська область є найменш забезпеченою в Україні. На більшості території області поширені підземні води, хімічний склад яких не відповідає нормативним вимогам щодо якості питної води. Підземні води Миколаївської області, крім господарчо-питного призначення, мають бальнеологічне використання (радонові, йодо-бромні, сірководневі термальні води та ін.).

Література

Брагін, А. В. Водні ресурси Миколаївської області та заходи щодо їх збереження / А. В. Брагін, С. А. Любицька // Роль благоустрою у формуванні комфортного середовища проживання : матеріали VI Миколаївських міських екологічних читань «Збережемо для нащадків». Миколаїв, 21-22 листопада 2013 р. - Миколаїв : Видавець ФОП Ємельянова Т. В., 2013. - С. 9 - 13.

Водні ресурси // Екологія та сталий розвиток Миколаєва. - Миколаїв, 2004. - С. 31-45 : іл.

Якість поверхневих вод.

Водные ресурсы // Экология и устойчивое развитие Николаева. - Николаев, 2004. - С. 31-45 : ил.

Якість поверхневих вод.

Герасіменя, О. А. Про забезпечення захисту населення та території м. Миколаєва від небезпечних екзогенно-геологічних процесів, шкідливої дії поверхневих та ґрунтових вод / О. А. Герасіменя // Шляхи забезпечення екологічної безпеки населених пунктів України. - Миколаїв: ФОП Ємельянова Т. В., 2012. - С. 26-28.

Вода, вода, кругом вода... // Экология Николаева. - Николаев, 1997. - Гл. 1. - С. 7-18 : ил.

Стан річки Південний Буг; Чи можна купатися в Південному Бузі й Інгулі; Водопостачання і каналізація міста; Якість питної води.

Дяченко, Л. Д. Тема 4. Водні багатства / Л. Д. Дяченко, О. І. Слюсар // Дяченко, Л. Д. Рідний край Миколаївщина / Л. Д. Дяченко, О. І. Слюсар. - Миколаїв, 1998. - С. 69-81 : іл.

Води річок; Ставки та водосховища нашого краю; Джерела.

Заболотний, В. З. Поверхневі води / В. З. Заболотний, М.Ф.Лісецький, А. Є. Молодецький // Заболотний В. З. Миколаївська область / В. З. Заболотний, М. Ф. Лісецький, А. Є. Молодецький. - Миколаїв, 1993. - С. 26-33.

Захарова, И. Г. Сохранить водное богатство любимого города : [реки Южный Буг и Ингул] / И. Г. Захарова // Збережемо для нащадків : матеріали IV Миколаївських міських екологічних читань «Екологічний компонент сталого розвитку Миколаєва та інших міст України». Миколаїв, 28-29 жовтня 2011 р. - Миколаїв : СПД Румянцева Г. В., 2011. - С. 26 - 28.

Кулаков, В. В. Річко, річко, яку маєш назву? : оповідання про річки Побужжя / В. В. Кулаков. - Миколаїв : Вид-во Ірини Гудим, 2009. - 176 с.: іл. - (Південна бібліотека).

Річки несуть із собою життя. Кожна річка, як і людина, має своє ім'я, а також властиві тільки їй гуманістичні цінності : природні,

історико-культурні, краєзнавчі. Ця книга - про сутності річок Миколаївщини : ландшафтні, етноісторичні, художньо-естетичні, топонімічні.

Любарцева, В. С. Водные ресурсы, их охрана и рациональное использование / В. С. Любарцева // Любарцева, В. С. Экология Николаевщины / В. С. Любарцева. - Николаев, 2005. - С. 16-26 : ил.

Річки Миколаївщини.

Селіванова, А. М. Оцінка екологічного стану водних ресурсів Миколаївської області / А. М. Селіванова, О. П. Мітрясова // Роль благоустрою у формуванні комфортного середовища проживання : матеріали VI Миколаївських міських екологічних читань «Збережемо для нащадків». Миколаїв, 21-22 листопада 2013 р. - Миколаїв : Видавець ФОП Ємельянова Т. В., 2013. - С. 74 - 75.

* * *

Ветрова, К. Умный в воду не войдет... : [в воде обнаружено чрезвычайно большое количество лактозоположительной кишечной палочки (ЛКП)] / К. Ветрова // Наш город. - 2009. - №24 (17 июня). - С. 5.

Воронков, В. Хто врятує Південний Буг : [факти і коментарі] / В. Воронков // Голос України. - 2009. - 29 травня. - С. 7.

Гребенников, Ю. Что в имени твоём? : названия рек и древняя история Степного Побужья / Ю. Гребенников // Южная правда. - 2013. - №35(30 марта). - С. 3.

Ингулец становится все грязнее : [состояние воды Ингульца] // Вестник Прибужья. - 2011. - №9 (3 марта). - С. 7.

Ільїн, П. Південний Буг, як і всякий скарб, має бути справді цінним / П. Ільїн // Рідне Прибужжя. - 2009. - №120 (29 жовт.). - С. 4.

Козлов, С. Быть у воды и не искупаться : примерно так чувствуют себя жители Корабельного района / С. Козлов // Вечерний Николаев. - 2013. - №84 (30 июля). - С. 3.

Козлов, В. Река. Что в имени твоём? : [о новой книге В. Кулакова "Річко, річко, яку ти маєш назву"] / В. Козлов // Южная правда. - 2010. - №23 (27 февр.). - С. 3.

Кулаков, В. Ингул - приток Днепра? / В. Кулаков // Южная правда. - 2010. - №32(23 марта). - С. 3.

Кураса, Е. На речке, на речке, на том бережочке... : [о состоянии и проблемах речек бассейна Ингула] / Е. Кураса // Вечерний Николаев. - 2009. - №49 (7 мая). - С. 4.

Любарцева, В. Глоток чистой воды : [состояние водоемов области] / В. Любарцева // Вестник Прибужья. - 2009. - №29 (16 июля). - С. 7.

Любарцева, В. Какую воду пьем... : [о состоянии водоемов области] / В. Любарцева // Вестник Прибужья. - 2011. - №17 (28 апр.). - С. 10.

Медвинская, Г. Как "посчитать" реку? : [о реке Южный Буг] / Г.Медвинская // Южная правда. - 2014. - N 91 (12 авг.). - С. 1,2 : фот.

Кулаков, В. Пороги Южного Буга / В. Кулаков // Южная правда. - 2008. - №99 (6 сент.). - С. 4.

"Мы убиваем Южный Буг" : впечатление от экспедиции // Новый город. - 2012. - №21 (6 июня). - С. 8.

Наточа, Е. Кто вылечит речку? : [региональный семинар "Проблемы интегрированного управления бассейном реки Южный Буг: взгляд из Николаевщины"] / Е. Наточа // Вечерний Николаев. - 2009. - №44 (18 апр.). - С. 2.

Наточа, Е. Кто спасет Южный Буг? : [региональный семинар "Проблемы интегрированного управления бассейном реки Южный Буг: взгляд из Николаевщины"] / Е. Наточа // Южная правда. - 2009. - №45 (23 апр.). - С. 4.

Николаевские чиновники и их коллеги из пяти областей будут управлять Южным Бугом : шесть областей Украины, в том числе и Николаевская, создали бассейновый совет Южного Буга // Николаевские новости. - 2009. - №49 (22 апр.). - С. 3.

Правительство разрешило сброс отходов в реку Ингулец // Николаевские новости. - 2010. - №137 (17 нояб.). - С. 1.

Пляжи кишат кишечной палочкой // Южная правда. - 2008. - №65 (12 июня). - С. 1.

Рымарук, А. Южный Буг ещё чист : [Общество рыболовов Украины совместно с Госгидрометслужбой Украины выясняли, насколько водоёмы нашей страны соответствуют экологическим нормам] / А. Рымарук // Южная правда. - 2008. - №13 (2 февр.). - С. 2.

Сайковский, А. Прибойное болото : [Варваровский пляж] / А.Сайковский // Вечерний Николаев. - 2013. - N 84 (30 июля). - С. 3 : фот.

Сегодня - День Южного Буга : [начиная с 2009 года, в Украине учреждается День Южного Буга, который будет отмечаться в каждую третью субботу мая] // Вечерний Николаев. - 2009. - №52 (16 мая). - С. 3.

Толочик, П. Так гинуть річки... / П. Толочик // Рідне Прибужжя. - 2007. - №101 (30 серп.). - С. 1.

За умов спекотного літа погіршилась якість води. Русла пересихають і водойми на грані загибелі.

Тонковид, В. Вода – такая близкая и... далекая : [пляжи и места массового отдыха населения города Николаева] / В.Тонковид // Вечерний Николаев. - 2013. - N 84 (30 июля). - С. 2 : фот.

Тонковид, В. Южный Буг надо спасать : [к такому выводу пришли участники историко-экологической просветительской экспедиции "Хвилі

Гіпаніса-2012"] / В. Тонковид // Вечерний Николаев. - 2012. - №63 (7 июня). - С. 4 : фот.

Троянов, А. Окунуться бы на левом берегу : [пляжный отдых николаевцев] / А. Троянов // Вечерний Николаев. - 2013. - N 84 (30 июля). - С. 2

Федоров, А. Река времени : каньоны Мигии и жернова заброшенной мельницы хранят загадки украинской истории / А. Федоров // Николаевские новости. - 2013. - N 107 (4 сент.). - С. 4 : фот.

Что несет нам Южный Буг : [о загрязнении реки] // Вечерний Николаев. - 2010. - №134 (16 нояб.). - С. 3.

Проблема питної води

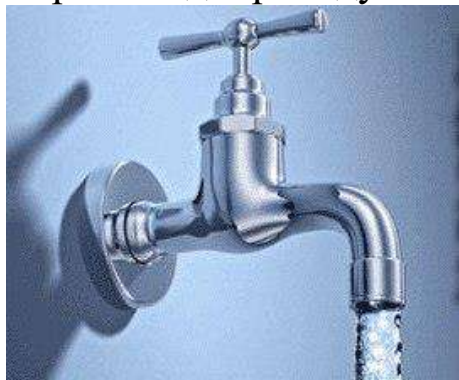
Вода є джерелом життя на землі. Ми втратили воду, створену природою, яку мільйони років пили наші предки, і перейшли на технічну, що тече з наших кранів. Основною причиною незадовільної якості питної води є забруднення поверхневих вод – джерел питного водопостачання, у зв'язку зі скиданням у них великої кількості стічних вод. Забруднення водних джерел досягло такого рівня, що очисні споруди не в змозі перешкодити надходженню в питну воду речовин, які становлять загрозу життю та здоров'ю людини. Щодня ми труїмо себе неякісною водою, вживаємо фактично технічну воду і сподіваємося на те, що це ніяк не відобразиться на нашому здоров'ї. Але ж більшість хвороб шлунково-кишкового тракту виникає саме через вживання неякісної питної води, яка, крім того, негативно впливає на роботу печінки і нирок. Надзвичайно важливо, щоб вода, яку ми п'ємо, була якісною.

Проблема забезпечення питною водою гостро постає і в Миколаївській області. В наш час основним джерелом водопостачання Миколаєва є ріка Дніпро, вода з якої подається двома шляхами: через водопровід Дніпро-Миколаїв та з Жовтневого водосховища, яке наповнюється водою річки Інгулець. Вода з Жовтневого водосховища за якістю значно поступається дніпровській через забруднення річки Інгулець шахтними та стічними водами Кривбасу. Основними забруднювачами поверхневих вод Миколаївської області є підприємства житлово-комунального господарства. Але головним забруднювачем залишається «Миколаївводоканал», скид забруднених вод

якого складає 97,53% від загального скиду забруднених вод по області. Потрапляють в водойми мідь, цинк, хром, сульфати, хлоріди, нітрати, але нафтопродукти залишаються найбільш поширеним забруднювачем вод річки Південний Буг та Бузького лиману.

Побудовані ще в 60-70-ті роки очисні споруди, насосні станції, мережі водопроводу і каналізації дуже зношені і потребують капітального ремонту. А це призводить до зниження ефективності очищення питної води та стічних вод. Офіційно вважається, що, після доочистки на «Миколаївводоканалі», вода придатна для пиття. Але після проходження по іржавих трубах якість води знижується, а це створює серйозну небезпеку для здоров'я населення. Споживання неякісної води може вбивати наш організм поступово.

У Миколаївській області діє програма «Питна вода Миколаївщини 2008-2020», яка прийнята на основі програми «Питна вода України 2006-2020», яка дає можливість поступово забезпечити жителів області якісною питною водою.

Література

Антропогенні фактори та здоров'я населення Миколаївської області
// Збережемо для нащадків : матеріали IV Миколаївських міських екологічних читань «Екологічний компонент сталого розвитку Миколаєва та інших міст України». Миколаїв, 28-29 жовтня 2011 р. - Миколаїв : СПД Румянцева Г. В., 2011. - С. 33 - 35.

У статті представлені дані впливу несприятливих факторів зовнішнього середовища на здоров'я населення Миколаївської області. Визначена роль забруднення атмосферного повітря і питної води в зростанні захворювань органів дихання та травлення.

Водні ресурси // Екологія та сталий розвиток Миколаєва. - Миколаїв, 2004. - С. 31-45 : ілюстр.

Якість питної води; Водопостачання; Водовідведення; Поверхневий стік.

Водные ресурсы // Экология и устойчивое развитие Николаева. - Николаев, 2004. - С. 31-45 : ил.

Якість питної води; Водопостачання; Водовідведення; Поверхневий стік.

Вода, вода, кругом вода... // Экология Николаева. – Николаев, 1997. - Гл. 1. - С. 7-18 : ил.

Водопостачання і каналізація міста; Якість питної води.

Крисінська, Д. О. Аналіз альтернативи покращення якості питної води в м. Миколаїв / Д. О. Крисінська // Роль благоустрою у формуванні комфортного середовища проживання : матеріали VI Миколаївських міських екологічних читань «Збережемо для нащадків». Миколаїв, 21-22 листопада 2013 р. - Миколаїв : Видавець ФОП Ємельянова Т. В., 2013. - С. 35 - 38.

Крисінська, Д. О. Проблема раціоналізації використання прісної води в Миколаївській області / Д. О. Крисінська // Шляхи забезпечення екологічної безпеки населених пунктів України. - Миколаїв : ФОП Ємельянова Т. В., 2012. - С. 73-76.

Любарцева, В. С. Водные ресурсы, их охрана и рациональное использование / В. С. Любарцева // Любарцева, В. С. Экология Николаевщины / В. С. Любарцева. - Николаев, 2005. - С. 16-26. : ил.

Томілін, Ю. А. Радіаційна якість питної і зрошувальної води / Ю.А.Томілін, Л. І. Григор'єва // Екологічна безпека міського середовища: виклики сьогодення : матеріали VII Миколаївських міських екологічних читань «Збережемо для нащадків». Миколаїв, 27-28 листопада 2014 р. - Миколаїв : СПД Румянцева Г. В., 2014. - С. 72 -74.

* * *

Гладков, Є. Обласна програма "Питна вода Миколаївщини" на період до 2020 року / Є. Гладков // Рідне Прибужжя. - 2008. - №39-40 (8 квіт.). - С.4.

Дубровская, Д. Вся правда о программе "Питна вода Миколаївщини": проблема крупным планом / Д. Дубровская // Рідне Прибужжя. - 2012. - №6 (9лют.). - С. 4.

Ерєміна, Е. Водоснабжение Николаева: проблемы и их решение : наш собеседник-директор городского коммунального предприятия "Николаевводоканал" В. С. Тельпис / Е. Ерєміна // Южная правда. - 2007. - №17 (13февр.). - С. 2.

Игнатчук, В. ГКП "Николаевводоканал": проблемы и перспективы / В. Игнатчук // Южная правда. - 2006. - №118 (19 окт.). - С. 1.

Козлов, С. Реконструкция водоканала: Европа нам поможет / С.Козлов // Вечерний Николаев. - 2009. - №26 (5 марта). - С. 3.

Крючков, Ю. Развитие Николаева и водопровод : [к 100-летию запуска Николаевского городского водопровода вышла книга Т.Д.Кремня "Потік води живої"] / Ю. Крючков // Вечерний Николаев. - 2007. - №28 (13 марта). - С. 3.

Любарцева, В. Вода Николаевской области : вы когда-нибудь задавались вопросом ее качества и использования? / В. Любарцева // Вестник Прибужья. - 2012. - 19 апр. - С. 7.

Мирошниченко, А. Бутилированная вода: какую пить лучше? : [бутилированная вода: питьевая и минеральная] / А. Мирошниченко // Южная правда. - 2014. - N 17 (13 февр.). - С. 2.

Мирошниченко, А. Воды - море, но пить ее не рекомендуется? : [качество питьевой воды] / А. Мирошниченко // Южная правда. - 2013. - N 123 (5 нояб.). - С. 2.

Мирошниченко, А. Кипятить, фильтровать или... : [как улучшить качество питьевой воды] / А. Мирошниченко // Южная правда. - 2013. - N130 (21 нояб.). - С. 1,2.

Мирошниченко, А. Пить или не пить воду из-под крана? : [качество питьевой воды] / А. Мирошниченко // Южная правда. - 2013. - N 115 (17 окт.). - С. 1,2.

Мирошниченко, А. Что будем пить? : [о качестве питьевой воды рассказывает первый заместитель председателя облгосадминистрации Геннадий Николаенко] / А. Мирошниченко // Вечерний Николаев. - 2013. - N 15 (7 февр.). - С. 3 : фот.

Мирошниченко, А. Что мы пьем? : [о проблемах обеспечения питьевой водой жителей области] / А. Мирошниченко // Южная правда. - 2013. - N 104 (21 сент.). - С. 2.

Николаевщина: как мы живём? : [проблема качества воды в регионе] // Южная правда. - 2006. - №24(2 марта). - С. 3.

Особенности инвестиционного проекта развития системы водоснабжения и водоотведения г. Николаева // Вечерний Николаев. - 2007. - №12 (1февр.). - С. 3.

Питна вода повинна бути якісною : [забезпечення жителів області якісною питною водою] // Рідне Прибужжя. - 2014. - N 3 (16 січ.). - С. 2.

Тельпис, В. Новая эра развития города : очистным сооружениям Николаевского водопровода – 50 лет / В. Тельпис // Вечерний Николаев. - 2008. - №68 (19 июня). - С. 3.

Тельпис, В. Столетье источника жизни : [100-летний юбилей со дня запуска городского водоканала] / В. Тельпис // Вечерний Николаев. - 2006. - №60 (23 мая). - С. 3.

Тонковид, В. Инвестпроект водоканала: что было, что будет / В.Тонковид // Вечерний Николаев. - 2012. - №141 (8 дек.). - С. 2.

2. Де чисте повітря, там – життя

Охорона джерел забруднення атмосферного повітря – ключова проблема оздоровлення навколишнього природного середовища. Забруднення атмосферного повітря займає одне з найважливіших місць серед чинників навколишнього середовища, що негативно впливають на стан здоров'я. Джерела забруднення атмосфери бувають природними і штучними. До **природних** джерел атмосферного забруднення відносять пилові бурі, виверження вулканів, лісові пожежі, вивітрювання, розкладання живих організмів тощо. **Штучне** (антропогенне) забруднення атмосфери відбувається під впливом діяльності людини, внаслідок чого в атмосферу потрапляє значна кількість забруднюючих речовин. Основним джерелом штучного забруднення атмосфери є промислові підприємства, транспортні засоби, підприємства комунального сектора, сільського господарства. Штучні джерела забруднення поділяються на **стаціонарні** і **пересувні**.

Особливо актуальною ця проблема є для індустріальних областей, в тому числі і для Миколаївської, хоча область і не увійшла до переліку регіонів з високим забрудненням атмосфери, що зумовлено відсутністю підприємств хімічної та вугільної промисловості. Слід відмітити, що рівень викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря Миколаївської області нижчий, ніж в середньому по Україні. Найбільш розповсюдженими речовинами забруднення атмосферного повітря в місті Миколаєві є пил, діоксид сірки, оксид вуглецю, діоксид та оксид азоту, фтористий водень, формальдегід, бензопірен та важкі метали.

2013 року з розрахунку на 1 км² території регіону припало 3,37 тонн викинутих в атмосферу забруднюючих речовин, тоді як в середньому по країні – 11,3 тонн.

В атмосферне повітря області надійшло 82,93 тисячі тонн забруднюючих речовин:

зі стаціонарних джерел – 20,37 тисяч тонн;

від пересувних джерел – 62,56 тисяч тонн,

в т. ч. від автотранспорту – 52,14 тисяч тонн.

Стационарні джерела забруднення

До стаціонарних джерел забруднення відносяться підприємства, цехи, агрегати, установки або інші нерухомі об'єкти, які зберігають постійне місце перебування протягом певного часу і здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферу, або скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти.

266 підприємств та організацій області здійснили шкідливі викиди в повітря. Протягом 2013 року від стаціонарних джерел в атмосферу області надійшло 20,37% від загального обсягу забруднюючих речовин, що надійшли. На 1 км² території регіону припало 828 кг, а на одного жителя – 17,4 кг шкідливих речовин.

За видами економічної діяльності 2013 року найбільше викинуто забруднюючих речовин підприємствами переробної промисловості. Основними забруднювачами районів і міст є такі підприємства: ПАТ«Миколаївгаз», ПАТ «ЮГцемент», Миколаївське ЛВУМГ, ТОВ«Миколаївський глиноземний завод», викиди яких склали 12,317 тисяч тонн, або 66 % від викидів усіх стаціонарних джерел. За даними головного управління статистики, в Миколаївській області у загальній кількості забруднюючих речовин, що викидають стаціонарні джерела переважали викиди метану 45,7% (9,3 тис. т), тверді речовини 21,6% (4,4 тис. т) та сполуки азоту 16,7% (3,04 тис. т).

Пересувні джерела забруднення

До пересувних джерел забруднення атмосфери відносяться

транспортні засоби, рух яких супроводжується викидом в атмосферу забруднюючих речовин. Це автомобільний, повітряний, водний та залізничний транспорт. У всіх великих містах України масова частка забруднення повітря від автомобільного транспорту становить 70-90% від

загальної маси забруднення.

Автотранспорт був і залишається найбільшим забруднювачем атмосферного повітря і в Миколаївській області. 2013 року ним викинуто 52,14 тисяч тонн забруднюючих речовин, що складає 83,34% від загального обсягу викидів від усіх пересувних джерел, з них 76% викидів здійснено автомобілями, що перебувають у приватній власності населення. Найбільше забруднюючих речовин викинуто автотранспортом у місті Миколаєві – 22,79 тисяч тонн, що складає майже 44% від усіх викидів автомобільного транспорту області.

Основними забруднюючими речовинами, що потрапляють в повітряний басейн від експлуатації транспортних засобів та виробничої техніки є оксид вуглецю – 70,5%, діоксид азоту – 15,1%, неметанові леткі органічні сполуки 10,7%.

У значно менших кількостях в атмосферу викидалися специфічні речовини: діоксид сірки, метан, оксид азоту, бенз(а)пірен, аміак.

Внаслідок роботи автотранспорту понад 2,3% пилу, 93,12% оксидів вуглецю, 13,6% діоксидів сірки та 49,2% оксидів азоту від загальної для області кількості цих речовин потрапляють до атмосфери. Миколаїв опинився на 23 місці в рейтингу міст з найбільшим рівнем забруднення атмосферного повітря. Причиною цього є значне зростання кількості приватних транспортних засобів, незадовільний технічний стан автотранспорту, низька якість палива та відсутній дієвий контроль за ним.

Найбільш забрудненими в області є міста Миколаїв, Первомайськ, Южноукраїнськ та Вознесенськ, а також Миколаївський, Вознесенський, Арбузинський та Новоодеський райони. Найбільш розповсюдженими речовинами забруднення атмосферного повітря в місті Миколаєві є пил, діоксид сірки, оксид вуглецю, діоксид та оксид азоту, фтористий водень, формальдегід, бензопірен та важкі метали.

У листопаді 1979 року укладено багатосторонню Конвенцію про трансграничне забруднення повітря на великі відстані, яка стала значним досягненням у сфері міжнародно-правового регулювання трансграничного забруднення, яка вступила в силу 16 березня 1983 року. Сторонами угоди є більшість Європейських країн, включаючи Україну. Конвенція забезпечує основу для співробітництва у сфері боротьби з трансграничним забрудненням повітря.

Проблеми опалого листя

Восени у нас прийнято спалювати опале листя, навесні – торішню траву. Шкода від спалювання листя і сухої трави багатолика і надзвичайно небезпечна. На превеликий жаль, ми рідко надаємо цьому увагу. Під час згоряння однієї тонни рослинних залишків у повітря вивільняється біля

9 кг мікрочастинок диму. До їх складу входять пил, окиси азоту, угарний газ, важкі метали і низка канцерогенних сполук. У період палів повітря стає важким і гірким, збільшуються випадки захворювань дихальних шляхів. У разі попадання в органи дихання, ці мікроскопічні часточки можуть досягти найглибших ділянок легень і залишатися там місяцями і навіть роками. Вдихання цих часточок може призвести до виникнення респіраторних захворювань, зменшити об'єм вдихуваного повітря та зменшити здатність легень використовувати це повітря. Тверді часточки можуть також спричинити напади астми у деяких людей. У тліючому без доступу кисню листі виділяється бензопрен, що здатен викликати у людини ракові захворювання. Окрім того, з димом у повітря вивільняються діоксини – одні з найотруйніших для людини речовин. На присадибних ділянках рослини нерідко окропляють пестицидами, які також вивільняються у повітря при згорянні листя чи трави. Додаткова проблема полягає в тому, що з листям, як правило, горить і безліч різноманітного сміття, що суттєво посилює забруднення атмосфери. Під час згоряння, наприклад, поліетиленового пакету, у повітря вивільняється до 70 різноманітних хімічних сполук, більшість із яких – отруйні для людини.

Керуючись статтею 50 Конституції України, яка гарантує кожному безпечно для життя і здоров'я довкілля, кожен з нас має законне право боротися із палани. Статті 16 і 22 Закону України «Про охорону атмосферного повітря» забороняють спалювання листя. Відповідальність за порушення цієї норми передбачена статтею 77¹ «Самовільне випалювання рослинності або її залишків» Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Література

Антропогенні фактори та здоров'я населення Миколаївської області// Збережемо для нащадків : матеріали ІV Миколаївських міських екологічних читань «Екологічний компонент сталого розвитку Миколаєва та інших міст України». Миколаїв, 28-29 жовтня 2011 р. - Миколаїв : СПД Румянцева Г. В., 2011. - С. 33 - 35.

У статті представлені дані впливу несприятливих факторів зовнішнього середовища на здоров'я населення Миколаївської області. Визначена роль забруднення атмосферного повітря і питної води в збільшенні кількості захворювань органів дихання та травлення.

Воздух // Экология и устойчивое развитие Николаева. - Николаев, 2004. - С. 46-53 : ил.

Чем дышим // Экология Николаева. – Николаев, 1997. - Гл. 2.- С. 19-32 : ил.

Міське повітря; Санітарно-гігієнічна оцінка повітряного середовища; Зелені насадження міста.

Любарцева, В. С. Каким воздухом мы дышим? / В. С. Любарцева // Любарцева, В. С. Экология Николаевщины / В. С. Любарцева. - Николаев, 2005. - С. 30-34 : ил.

Повітря // Екологія та сталий розвиток Миколаєва. - Миколаїв, 2004. - С. 46-53 : іл.

* * *

В минувшем году николаевцы вдохнули 85,8 тысячи тонн загрязняющих веществ // Николаевские новости. - 2010. - №62 (26 мая). - С. 5.

В Николаеве - воздух грязный // Вестник Прибужья. - 2013. - N33 (15 авг.). - С. 10.

В Николаевской области на одного жителя за год "выбросили" 22 кило вредных веществ : Главное управление статистики в Николаевской области обобщило информацию по охране атмосферного воздуха за 2011 год // Николаевские новости. - 2012. - №38 (28 марта). - С. 3.

В николаевском воздухе присутствует почти вся таблица Менделеева // Николаевские новости. - 2008. - №26 (27 февр.). - С. 3.

Гымбиль, А. Поспешим, пока не поздно : [экологическое состояние нашего региона] / А. Гымбиль // Южная правда. - 2013. - N 61 (6 июня). - С. 2.

Каждому николаевцу на голову свалилось по 13 кило всякой гадости // Николаевские новости. - 2010. - №146 (8 дек.). - С. 5.

На одного николаевца в минувшем году приходилось 75 кило вредных выбросов! : статистический материал // Николаевские новости. - 2009. - №46 (15 апр.). - С. 4.

3. Чиста земля – надія твоя

Охорона та раціональне використання земель є одним із найважливіших завдань людства, бо 98% продуктів харчування, які споживає людина, отримуються за рахунок обробки землі. За час розвитку людської цивілізації площі ґрунтів, придатних для землеробства, безперервно скорочуються.

Найбільших збитків ґрунтам завдають водна і вітрова ерозії, зменшення гумусного покриву, засолення, закислення та заболочування ґрунтів, забруднення промисловими відходами і викидами, забруднення хімічними й біологічними сполуками і радіонуклідами та використання засобів хімізації в аграрному секторі.

Основними джерелами забруднення ґрунтів внаслідок антропогенного впливу є сільське господарство, промисловість і транспорт. Тому всі землі потребують захисту та охорони від негативних процесів забруднення й погіршення екологічного стану.

Вплив сільського господарства на забруднення ґрунтів

Миколаївська область має значні земельні ресурси і вважається одним із регіонів інтенсивного землеробства в Україні. Загальна площа сільськогосподарських угідь перевищує два мільйони га (займає близько 5% площі України). Сільськогосподарські угіддя займають близько 82% загальної земельної площі.

Але ґрунти в процесі тривалого господарського використання втрачають свою природну родючість, деградують або повністю руйнуються. За останні роки дуже поширилась ерозія ґрунтового покриву. У природних умовах ерозія ґрунтів відбувається через вивітрювання й вимивання верхнього родючого шару, яка ще більше посилюється діяльністю людей: тривалою обробкою, розоренням.

У наш час у сільському господарстві все ширше використовуються хімічні засоби захисту рослин. Мінеральні добрива, гербіциди, пестициди, стимулятори росту забруднюють ґрунти, води, отруюють

тварин та птахів, мікроорганізми та рослини. Надмірна хімізація призвела також до забруднення продуктів харчування пестицидами та нітратами.

Пестициди потрапляють до харчового раціону тварин, а далі через м'ясо і молоко – і в організми людей. Встановлено прямий зв'язок із загальним навантаженням пестицидів та захворюванням людей, таких як: ураження верхніх дихальних шляхів, бронхіальна астма, захворювання печінки та нирок, ураження ендокринної системи, підвищення частоти алергічних захворювань тощо.

Нітрати використовуються в якості мінеральних азотних добрив. В процесі травлення в організмі людини нітрати перетворюються на нітрити – небезпечні для здоров'я людини, які викликають розлад травної системи, кисневе голодування і можуть спровокувати онкологічне захворювання.

Література

Борисюк, Б. В. Загрязнение почв как составляющая часть качества почв и критерий агроэкологической оценки системы земледелия / Б. В. Борисюк // Шляхи забезпечення екологічної безпеки населених пунктів України. - Миколаїв : ФОП Ємельянова Т. В., 2012. - С. 10-13.

Вовк, С. О. Особливості накопичення хлорорганічних пестицидів у ґрунті у зонах складів їх зберігання / С. О. Вовк, М. Я. Іванків // Шляхи забезпечення екологічної безпеки населених пунктів України. - Миколаїв : ФОП Ємельянова Т. В., 2012. - С. 21-25.

На чем стоим // Экология Николаева. - Николаев, 1997. - Гл. 3. - С.33-40 : ил.

Міські землі і ґрунти; Родючість і забрудненість ґрунту нашого краю.

Дяченко, Л. Д. §18. Ґрунт / Л. Д. Дяченко, О. І. Слюсар // Дяченко, Л. Д. Рідний край Миколаївщина / Л. Д. Дяченко, О. І. Слюсар. - Миколаїв, 1998. - С. 84-87 : ил.

Заболотний, В. З. Ґрунтовий покрив / В. З. Заболотний, М. Ф. Лісецький, А. Є. Молодецький // Заболотний В. З. Миколаївська область / В. З. Заболотний, М. Ф. Лісецький, А. Є. Молодецький. - Миколаїв, 1993. - С. 37-40.

Любарцева, В. С. Земля и люди / В. С. Любарцева // Любарцева, В. С. Экология Николаевщины / В. С. Любарцева. - Николаев, 2005. - С. 9-15 : ил.

Роль біотехнології вермикомпостування у відновленні гумусного стану деградованих ґрунтів // Шляхи забезпечення екологічної безпеки населених пунктів України. - Миколаїв : ФОП Ємельянова Т. В., 2012. - С. 32-36.

* * *

Любарцев, С. Екологія наших земель / С. Любарцев // Вестник Прибужжя. - 2010. - 25 марта. - С. 14.

Макарова, Г. А. Земля - наше багатство і наша тревога / Г.А.Макарова // Имена. - 2007. - №2. - С. 27.

Николаевщина: как мы живём? : [проблема качества почвы в регионе] // Южная правда. - 2006. - №24 (2 марта). - С. 3.

Вплив промисловості та транспорту на забруднення землі

За останні десятиліття, у зв'язку з різким прискоренням темпів науково-технічного прогресу, літосфера, особливо її поверхневий шар – ґрунт, інтенсивно забруднюється важкими металами, зокрема такими, як ванадій, вісмут, залізо, кадмій, кобальт, мідь, молібден, нікель, олово, свинець, селен, сурма, телур, хром, ртуть та інші. Накопичення в ґрунті важких металів призводить до зміни хімічного складу ґрунту, появи у ньому токсичних властивостей, зниження його родючості.

Техногенно забруднені землі – це землі, забруднені внаслідок господарської діяльності людини, що призвела до деградації земель та її негативного впливу на довкілля і здоров'я людей.

Стаття 169.

*Поняття техногенно забруднених земель.
Земельний кодекс України*

Істотним фактором техногенного забруднення ґрунтів є транспорт. Викиди вихлопних газів підвищують вміст свинцю у ґрунтах біля автотрас та в ґрунтах придорожньої смуги уздовж доріг з інтенсивним рухом. З ґрунту свинець потрапляє у рослини, що на ньому ростуть, а згодом і до організмів тварин, які харчуються цими рослинами. Ґрунти також забруднюються відпрацьованими газами тракторів, комбайнів, автомобілів, мастилами та пальним, які з них виливаються під час роботи на полях.

Література

Землі // Екологія та сталий розвиток Николаєва. - Николаїв, 2004. - С. 56-59 : іл.

Земли // Экология и устойчивое развитие Николаева. - Николаев, 2004. - С. 56-59 : ил.

Збережемо рідні краєвиди від сміття

Глобальною проблемою забруднення довкілля стали відходи, які утворюються в процесі життєдіяльності людини. **Відходи поділяються на тверді та рідкі, промислові та побутові, від виробництва та споживання.** Виробнича і побутова діяльність людини неминуче пов'язана з утворенням твердих відходів. До твердих побутових відходів відносять картон, газетний, пакувальний чи споживчий папір, усіляку тару (дерев'яна, скляна, металева), що вийшли з ужитку чи втратили споживчі властивості, предмети і вироби з дерева, металу, шкіри, скла, пластмаси, текстилю й інших матеріалів, зламані чи застарілі побутові прилади – все це сміття, а також сільськогосподарські і комунальні харчові відходи – викиди.

Швидкість розкладання відходів:

- **папір розкладається протягом 2 – 10 років;**
- **консервні банки – майже 100 років;**
- **поліетиленові матеріали – 200 років;**
- **пластмаса – 500 років;**
- **скло – майже 1000 років.**

Екологічна небезпечність відходів перетворила їх на причину забруднення навколишнього середовища. Однією з найбільш серйозних екологічних проблем України сьогодні можна вважати проблему утилізації і переробки різноманітних відходів. Відходи нагромаджуються у вигляді шламосховищ, териконів, відвалів, різних звалищ. Розміщення відходів на спеціальних полігонах потребує вилучення значних площ землі, а транспортування і зберігання стає важким тягарем для народного господарства. Сміття забруднює повітря, воду в навколишніх водоймах, ґрунти, спотворює навколишній ландшафт та є розсадником хвороботворних бактерій.

За статистичними даними, в місті Миколаєві та Миколаївській області обсяг утворення відходів за 2013 рік становить 2476,3 тис. т. відходів. Всього на території області налічується майже 368

сміттєзвалищ, загальною площею 587 гектарів. Безумовна більшість: 79% або 1956,05 тис. т. загального обсягу маси відходів – утворена підприємствами міста Миколаєва, решта відходів була утворена підприємствами Жовтневого, Веселинівського, Первомайського, Новоодеського районів.

До основних сфер, де фактично виникають небезпечні відходи належать підприємства металургії, машинобудування, суднобудування, харчової промисловості, обробки шкір, водоканали, сільськогосподарські підприємства, лікувальні заклади. Серед підприємств регіону найбільшими утворювачами відходів є ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» (1684,135 тис. т. або 68 % від загального обсягу), Миколаївське відділення ПАТ «Сан Інбев Україна» (497,4 тис. т.). Необхідно відмітити ПАТ «Веселинівський завод сухого знежиреного молока» (53,0 тис. т.), ТОВ «Бандурський олійно-екстракційний завод» (37,6 тис. т) та ТОВ «Юкрейніан Шугар Компані» (185, 5 тис. т.).

В області зареєстровано 120 видів відходів. Частина відходів передається спеціалізованим підприємствам як вторинна сировина, частина вивозиться на утилізацію за межі області. У Миколаївській області основним видом діяльності у сфері використання відходів як вторинної сировини є збирання, заготівля таких відходів: макулатура, склобій, відходи полімерних матеріалів, вторинні текстильні матеріали, використана металева тара (ящики, фляги, каністри, банки, зокрема алюмінієві з-під напоїв, балончики), зношені шини та гумові відходи.

Іншим напрямком у сфері комплексного використання матеріально-сировинних ресурсів є використання червоного шламу ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» як залізовмісної добавки у виробництві цементу. За 2013 рік підприємством реалізовано споживачам 204,352 тис. т. червоного шламу.

Вже багато років влада планує побудувати в Миколаєві сміттєпереробний завод. Але й дотепер це не зсунулося з мертвої точки. Тож питання поводження з твердими побутовими відходами залишається однією з найгостріших проблем.

Література

Бондаренко, Г. Екосистема Миколаївщини: утворення та утилізація відходів / Г. Бондаренко // Збережемо для нащадків : матеріали ІV Миколаївських міських екологічних читань «Екологічний компонент сталого розвитку Миколаєва та інших міст України». Миколаїв, 28-29 жовтня 2011 р. - Миколаїв : СПД Румянцева Г. В., 2011. - С. 7 - 8.

Відходи // Екологія та сталий розвиток Миколаєва. - Миколаїв, 2004. - С. 94-102 : іл.

Мы богаты и расточительны // Экология Николаева. - Николаев, 1997. - Гл. 5. - С. 49-54 : ил.

Побутові відходи – найважливіша проблема міста; Що робити з промисловими відходами? Проблеми опалого листя.

Ларионова, Т. А. О проблемах санитарной очистки в городе / Т.А.Ларионова // Збережемо для нащадків : матеріали IV Миколаївських міських екологічних читань «Екологічний компонент сталого розвитку Миколаєва та інших міст України». Миколаїв, 28-29 жовтня 2011 р. - Миколаїв : СПД Румянцева Г. В., 2011. - С. 58 - 60.

Літвак, С. М. Поводження з відходами в Миколаївському морському торговельному порту / С. М. Літвак, Н. Ф. Ланці // Шляхи забезпечення екологічної безпеки населених пунктів України. - Миколаїв : ФОП Смельянова Т. В., 2012. - С. 87-76.

Масякіна, А. В. До проблеми накопичення твердих побутових відходів м. Миколаєва / А. В. Масякіна // Збережемо для нащадків : матеріали IV Миколаївських міських екологічних читань «Екологічний компонент сталого розвитку Миколаєва та інших міст України». Миколаїв, 28-29 жовтня 2011 р. - Миколаїв : СПД Румянцева Г. В., 2011. - С. 83 - 84.

Отходы // Экология и устойчивое развитие Николаева. - Николаев, 2004. - С. 94-102 : ил.

* * *

Гайдук А. Окружающая среда Николаевщины : [экологические проблемы 2006 года: опасные отходы предприятий области] / А. Гайдук // Южная правда. - 2007. - №44 (21 апр.). - С. 2. - (В зеркале статистики).

Гайдук Г. Довкілля Миколаївщини : [екологічні проблеми 2006 року: небезпечні відходи підприємств області] / Г. Гайдук // Рідне Прибужжя. - 2007. - №49 (24 квіт.). - С. 3. – (У дзеркалі статистики).

Еремина, Е. Мусороперерабатывающему комплексу в Николаеве быть / Е. Еремина // Южная правда. - 2009. - №67 (25 июня). - С. 4.

Исаков, С. Борьба с мусором - это борьба со следствием, а не с причиной / С. Исаков // Южная правда. - 2009. - №125 (12 нояб.). - С. 1, 5.

Козлов, С. Японцы готовы рекультивировать городскую свалку / С.Козлов // Вечерний Николаев. - 2010. - №82 (20 июля). - С. 2.

Наш мусор готовы сортировать за 500 тыс. евро : [директор предприятия "Hammel Ukraine" Михаил Куценко представил на суд руководства города оборудование для комплексной утилизации отходов] // Вечерний Николаев. - 2013. - №6 (17 янв.). - С. 3 : фот.

Новожилов, В. Мусороперерабатывающий завод - "и хочется и колется..." / В. Новожилов // Вечерний Николаев. - 2009. - №51 (14 мая). - С. 5.

Сайковский, А. Николаевская свалка "попала" в Киотский протокол / А. Сайковский // Николаевские новости. - 2009. - №136(11 нояб.). - С. 4.

Тонковид, В. Николаевский "Телец-ВАК" и киевские "ЭкоСистемы" предлагают нам "Чистый город" / В. Тонковид // Вечерний Николаев. - 2010. - №89(5 авг.). - С. 1.

Тонковид, В. Программа "Чистый город" всесторонне обсуждена / В.Тонковид // Вечерний Николаев. - 2007. - №129(27 окт.). - С. 2.

Шляпников, В. Отходы, которые угрожают нашему здоровью / В.Шляпников // СКИФ. - 2008. - №18(7 мая). - С. 3.

4. Зелені насадження – багатство і окраса рідного міста

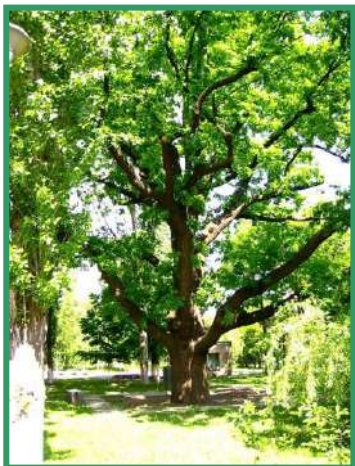
Важливою складовою навколишнього середовища є лісові насадження. Вони здатні зменшувати бактеріальну забрудненість повітря, підвищувати його іонізацію. Зелені насадження знижують рівень міського шуму, поліпшують мікроклімат міської території, оберігають від

надмірного перегрівання ґрунт, стіни будинків, тротуари, створюють більш комфортні умови для відпочинку на свіжому повітрі.

Якщо зануритися в історію створення зелених насаджень міста, стає зрозумілим, що його «зелені сторінки» почали заповнюватися з моменту підписання Григорієм Потьомкіним Указу про закладення верфі у гирлі річки Інгул. Коли дивишся на дерева, яким не одна сотня років, розумієш, що це живі могутні свідки багатьох подій. Мабуть, вони пам'ятають теплоту рук та душевну енергію тих, хто призначив жити їм в цих місцях, мрії тих великих людей, чії імена нерозривно пов'язані з нашим містом. Вони подарували Миколаєву частинку своєї душі, насаджуючи квіти, кущі, дерева, одягаючи місто в неповторне зелене вбрання. Саме дерева пов'язують минуле з майбутнім через теперішній час.

В умовах півдня, для нашого міста кожен зелений паросток є цінністю. Переважними породами дерев є акація біла, клен ясенелистий, шовковиця, тополя біла, клен гостролистий, горіх волоський, ясен зелений і звичайний, платан західний, дуб черешчатий, каштан кінський, липа дрібнолиста, у віці від 8 до 80 років, а на вулицях старої частини міста – до 120 років. Є в нашому місті досить багато дерев у «похилому віці». Особливо в центральній частині міста – це дуби, тополі, шовковиці... По вулиці адмірала Макарова ростуть найстаріші пам'ятки

природи – дуби. На території 4-ї міської лікарні (вулиця адмірала Макарова, 1), росте дубиця, яка і сьогодні дає прекрасні жолуді. Місцеві старожили називають її «Мамою», їй виповнилося 285 років. У неї є дуб-«Синок», він росте зовсім поряд, по вулиці адмірала Макарова, 14. А ось дуб-«Тато» росте на розі вулиць Артилерійської і Великої Морської.

На сьогодні на одного миколаївця припадає близько 12 кв. м зелених насаджень, що набагато нижче за норму. І, замість того, щоб зберігати дерева, збільшувати їх чисельність, – ми рубаємо. Кількість «зелених легень» міста скорочується: частина зноситься під час будівництва АЗС та інших об'єктів, частина по-варварському пошкоджується, корисні, дорогоцінні види дерев навіть викрадаються, частина зелених насаджень засихає через надмірну загазованість та нестачу поливальної техніки.

Свого часу Миколаївський міськвиконком затвердив перелік об'єктів зеленого будівництва, які відносяться до земель природоохоронного або рекреаційного призначення. Їх у списку 211. Були встановлені офіційні межі «зелених територій», ніхто і ніколи вже не має права припустити тут будівництва заправок, супермаркетів, банків та інших об'єктів.

Міські дерева, як і ми з вами, – городяни, і так само, як і жителі міста, мають право на життя. Зелені насадження потребують нашої допомоги та охорони. Посадіть дерева, чагарники, квіти, приберіть сміття, доглядайте та оберігайте зелені куточки. Приєднуйтесь, і природа буде вдячна вам!

Література

Веденева А. К. Связь прошлого с будущим через настоящее / А.К.Веденева // Збережемо для нащадків : матеріали IV Миколаївських міських екологічних читань «Екологічний компонент сталого розвитку Миколаєва та інших міст України». Миколаїв, 28-29 жовтня 2011 р. - Миколаїв : СПД Румянцева Г. В., 2011. - С. 11 - 16.

Кагерманова Я. О. Збережемо для нащадків зелені перлини міста! / Я. О. Кагерманова, І. І. Сопільняк // Роль благоустрою у формуванні комфортного середовища проживання : матеріали VI Миколаївських міських екологічних читань «Збережемо для нащадків». Миколаїв, 21-22 листопада 2013 р. - Миколаїв : Видавець ФОП Ємельянова Т. В., 2013. - С. 25 – 27.

Кагерманова Я. О. Рекреаційні ландшафти міста Миколаєва / Я.О.Кагерманова // Участь громадськості у збереженні навколишнього середовища міста Миколаєва : від минулого до майбутнього : матеріали V Миколаївських міських екологічних читань «Збережемо для нащадків». Миколаїв, 27-28 листопада 2012 р. - Миколаїв : СПД Румянцева Г. В., 2012. - С. 44 - 45.

Лебідь С. Сучасні парки та сквери обласного центру. Кращі зразки зеленого будівництва / С. Лебідь // Лебідь С. Зелена енциклопедія Миколаєва : навчальний посібник з озеленення міста для середніх навчальних закладів / С. Лебідь . - Миколаїв : Видавець ФОП Ємельянова Т. В., 2011. - 216 с. : ілюстр.

У посібнику висвітлюються історичні аспекти створення зелених насаджень міста Миколаєва, згадуються видатні постаті, що сприяли появі на його території рослинних масивів. У ході своєрідної подорожі зеленими об'єктами міста, на сторінках посібника можна ознайомитися з сучасними парками Миколаєва, бульварами, скверами, куточками відпочинку, лісопарками, віковими деревами, адвентивними та червонокнижними рослинами міста Миколаєва та Миколаївської області.

Любарцева, В. С. Зеленое строительство: как все это было и как будет дальше? / В. С. Любарцева // Любарцева, В. С. Экология Николаевщины / В. С. Любарцева. - Николаев, 2005. - С. 41-44 : ил.

* * *

В Корабельном районе открылся веревочный парк // Наш город. - 2014. - N 43 (17 сент.). - С. 16 : фот. цв.

В Николаеве появился сквер «Комсомольский» // Новая Николаевская газета. - 2011. - №21 (25 мая). - С. 1.

В николаевском парке Победы хотят соорудить «Зеленый театр» // Николаевские новости. - 2013. - N 14 (30 янв.). - С. 4.

Войтова, Н. В парке музыка играла... : Парк им. Г. И. Петровского / Н. Войтова // Горожанин. - 2005. - N5. - С. 29.

Гаврилов, С. Сад нашей трезвости: [история парка Г.И.Петровского]/ С. Гаврилов // Южная правда. - 2011. - №35 (31 марта). - С.3.

Гаврилов, С. Сад прошлой трезвости : [история парка культуры и отдыха им. Г. И. Петровского] / С. Гаврилов // Вечерний Николаев. - 2011. - №112 (6 окт.). - С. 6.

Гордеев, Е. В Пушкинском сквере / Е. Гордеев // Южная правда. - 2013. - N 70 (2 июля). - С. 3

Громова, Е. Началась реконструкция пролетарского сквера / Е.Громова // Вечерний Николаев. - 2012. - №86 (2 авг.). - С. 3 : фот.

Евгеньев, Е. Преобразили Пушкинский сквер / Е. Евгеньев // Вечерний Николаев. - 2011. - №61 (4 июня). - С. 3.

Ивашко, О. Драйв на... мотузках : у Миколаєві відкрили новий парк екстремальних розваг / О. Івашко // Урядовий кур'єр. - 2013. - N 142. - С.16.

Киприевич, И. Возрождение парка началось : [из истории парка] / И.Киприевич // Рідне Прибужжя. - 2011. - №131 (19 листоп.). - С. 4. : фото
Історія Богоявленського парку. В радянські часи – парк культури і відпочинку «Молодіжний».

Козлов, С. Парк Ленинского Комсомола: ренессанс по-николаевски : [Парк культуры и отдыха им. Ленинского комсомола] / С. Козлов // Вечерний Николаев. - 2014. - N 52/53 (8 мая). - С. 5 : фот.

Кухаренко, О. Экологическая общественность отчитывается : [отчетно-выборная конференция Областного общества охраны природы] / О. Кухаренко // Вестник Прибужья. - 2011. - №17 (28 апр.). - С. 10.

Литературному скверу быть : [николаевские писатели сажали деревья] // Родной причал. - 2012. - №18 (2 мая). - С. 1.

Наточа, Е. В Николаеве появился еще один сквер : [заложен новый "Литературный сквер" возле библиотеки им. М.Л. Кропивницкого] / Е.Наточа // Вечерний Николаев. - 2011. - №123 (1 нояб.). - С. 3 : фот.

Новикова, К. Именем Пушкина : [сквер с именем Пушкина. Памятник А. С. Пушкину] / К. Новикова // Южная правда. - 2011. - №59 (2 июня). - С. 3.

Олейник, В. В честь казацкой славы : [в парке Победы открыта Аллея казацкой славы] / В. Олейник // Южная правда. - 2013. - N 30 (19 марта). - С. 1 : фот.

Освободим Пушкина из заточения : [открытие обновленного Пушкинского сквера] // Новая Николаевская газета. - 2011. - №24 (15 мая). - С. 2.

Осипов, О. Парк Победы: второе дыхание : [спортивный городок в парке Победы] / О. Осипов // Южная правда. - 2012. - №104 (20 сент.). - С.5.

Подарок к 100-летию и для нашей молодежи : [спортивный городок в парке Победы к столетию Николаевского национального университета]

им. В.А. Сухомлинского] // Вечерний Николаев. - 2013. - N 88 (8 авг.). - С. 4.

Сорочан, А. О Пролетарском сквере : это наша история / А. Сорочан // Южная правда. - 2011. - №143 (24 дек.). - С. 3 : фот.

Тонковид, В. Молодым - теперь у нас скейтпарк : [в парке Победы официально открылся скейтпарк] / В. Тонковид // Вечерний Николаев. - 2012. - №108 (25 сент.). - С. 3 : фот.

Тонковид, В. Нам нужен драйв, и теперь он у нас точно есть! : «Драйв» - так называется первый стационарный веревочный спортивно-развлекательный комплекс, который открылся в парке Победы / В.Тонковид // Вечерний Николаев. - 2013. - N 85 (1 авг.). - С. 5 : фот.

Тонковид, В. «Со мной шум акаций, звон трамваев...» : [акаций в Николаеве стало больше благодаря экологической акции «Поделись любовью к Николаеву»] / В. Тонковид // Вечерний Николаев. - 2012. - № 48 (28 апр.) - С. 3.

У города появился свой «Драйв» : [спортивный комплекс "Драйв" в парке Победы] // Южная правда. - 2013. – № 79 (23 июля). - С. 1 : фот.

Фундамент «парка мечты» заложен : [спортивный городок в парке Победы] // Вечерний Николаев. - 2012. - №92 (16 авг.). - С. 5 : фот.

Христова, Н. В городе одним сквером стало больше : [открыт сквер «Комсомольский»] / Н. Христова // Вечерний Николаев. - 2011. - №54 (19 мая). - С. 3.

Христова, Н. Еще один сквер в городе - это хорошо : на углу улицы Садовой и проспекта Ленина создается новый сквер / Н. Христова // Вечерний Николаев. - 2013. - N 53 (14 мая). - С. 2 : фот.

Христова, Н. "Мир - это не окружающая среда, а наш единственный дом, в котором мы только и можем жить"... : [беседа о проблемах городской экологии с председателем общественного совета по экологической безопасности и благоустройству при Николаевском городском голове Олегом Деркачом] / Н. Христова // Вечерний Николаев. - 2015. - N 32 (19 марта). - С. 5. - (Экология).

Web – ресурси

- Стан довкілля [Електронний ресурс] // Миколаївська обласна державна адміністрація. Управління екології та природних ресурсів : [веб-сайт]. – Режим доступу: http://www.duecomk.gov.ua/main.php?act=nac_dop, вільний. - Загол. з екрана.

Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Миколаївській області у 2013 році.

- Про затвердження обласної Програми охорони та підвищення родючості ґрунтів на 2006-2015 роки [Електронний ресурс] // Миколаївська обласна рада: [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://oblrada.mk.ua/index.php/docs/-2006/xxxi-17032006/1499-6-27>, вільний. - Загол. з екрана.

Обласна Програма охорони та підвищення родючості ґрунтів на 2006-2015 роки.

- Про затвердження обласної Програми «Питна вода Миколаївщини» на період до 2020 року [Електронний ресурс] // Миколаївська обласна рада: [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://oblrada.mk.ua/index.php/docs/-2008/-28032008/239-5-12>, вільний. - Загол. з екрана.

Обласна Програма «Питна вода Миколаївщини» на період до 2020 року.

- Про затвердження обласної Програми поводження з твердими побутовими відходами в Миколаївській області на період до 2020 року [Електронний ресурс] // Миколаївська обласна рада: [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://oblrada.mk.ua/index.php/docs/-2008/v-21112008/322-6-15>, вільний. - Загол. з екрана.

Програма поводження з твердими побутовими відходами в Миколаївській області на період до 2020 року.

- Про затвердження обласної Цільової програми «Ліси Миколаївщини 2001-2015 рр.» [Електронний ресурс] // Миколаївська обласна рада: [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://oblrada.mk.ua/index.php/docs/-2001-/1496-3-35>, вільний. - Загол. з екрана.

Обласна Цільова програма «Ліси Миколаївщини 2001-2015 рр.».

- Про затвердження обласної Цільової програми розвитку екологічної мережі на період до 2015 року [Електронний ресурс] // Миколаївська обласна рада: [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://oblrada.mk.ua/index.php/docs/-2011-/v-24062011-/799--4-12>, вільний. - Загол. з екрана.

- Про затвердження Програми охорони довкілля та раціонального природокористування Миколаївської області на 2011-2015 роки [Електронний ресурс] // Миколаївська обласна рада: [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://oblrada.mk.ua/index.php/docs/-2011-/v-24062011-/798--3-13>, вільний. - Загол. з екрана.

Програма охорони довкілля та раціонального природокористування Миколаївської області на 2011-2015 роки : стан водних ресурсів; стан атмосферного повітря; стан утилізації та захоронення відходів

- Про затвердження нової редакції Екологічної політики м. Миколаєва [Електронний ресурс] // Миколаївська міська рада: нормативні акти : [веб-сайт]. –

Режим доступу: <http://ngik.gorsovet.mk.ua/ru/showdoc/?doc=18163>, вільний. - Загол. з екрана.

Екологічна політика міста Миколаєва. Пріоритетні напрямки екологічного розвитку.

- Водні ресурси [Електронний ресурс] // Миколаївське обласне управління водних ресурсів: [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.vodhoz.com.ua/2010-10-19-12-12-31/68-2010-10-25-12-51-17>, вільний. - Загол. з екрана.

- Державний облік водокористування [Електронний ресурс] // Миколаївське обласне управління водних ресурсів: [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.vodhoz.com.ua/2010-10-19-09-47-51>, вільний. - Загол. з екрана.

- Якість водних ресурсів Миколаївщини [Електронний ресурс] // Миколаївське обласне управління водних ресурсів: [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.vodhoz.com.ua/2010-10-19-14-29-39/26-2010-11-10-08-38-33>, вільний. - Загол. з екрана.

- Не пали листя - не шкодь собі та природі [Електронний ресурс] // Державна екологічна інспекція України у Миколаївській області: [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.dei.mk.ua/?id=23&nid=1733&page=5>, вільний. - Загол. з екрана.

- Миколаївські міські екологічні читання «Збережемо для нащадків» [Електронний ресурс] // Центральна бібліотека ім. М.Л.Кропивницького ЦБС для дорослих м.Миколаєва: [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.niklib.com/eco/descendants.ua>, вільний. - Загол. з екрана.

Зміст

1. Чиста вода – джерело життя	5
2. Де чисте повітря, там – життя	15
3. Чиста земля – надія твоя	20
4. Зелені насадження – багатство і окраса рідного краю	26
Web-ресурси	